

Notulen

Haskoning Nederland B.V. Mobility & Infrastructure

Aanwezig:	Stakeholders sessie 1 - Publiek domein: - Brandweer - Arriva - ONBEPERKT073 - Fietzersbond - IVN (of Natuur op Noord) - Stichting Boom en Bos Stakeholders sessie 2 - Ondernemers & bezoekerslocaties: - Brabanthallen - Albert Heijn Stakeholder sessie 3 – Directe omgeving - Bewoners Orthen, via klankbordgroep Orthen Overkoepelend, klankbordgroep Adelheidstraat Projectteam: Martijn van der Ven (gemeente 's-Hertogenbosch) Willem Kuijntjes (gemeente 's-Hertogenbosch) Diede Burnett (gemeente 's-Hertogenbosch) Milou van Mierlo (Haskoning) Sanne van Iersel (Haskoning)
Afwezig:	Stakeholders sessie 1 - Publiek domein: - Afvalstoffendienst, Politie Stakeholders sessie 2 - Ondernemers & bezoekerslocaties: - Gamma, Moskee, Grote bedrijven verenigd: RIVU, Eigenaar panden Gruttostraat (RAAK complex), Huurders Gruttostraat: Amazing Oriental, Halfords, Kruidvat, MaxiZoo, Nettorama, Action en Xenos, Tandarts Orthensepoort, Argos tankstation, Verkadefabriek Stakeholder sessie 3 - Sportcomplex Op Noord, Dr. Pierson College, Tandarts BovendEerd, Huisarts Rasi, Huisarts Fonkelzorg Den Bosch), BENU Apotheek De Rompertsebaan
Van:	Sanne van Iersel (Haskoning), Milou van Mierlo (Haskoning), Diede Burnett ('s-Hertogenbosch), Martijn vd Ven ('s-Hertogenbosch)
Datum:	25 juni 2026
Locatie:	Stadskantoor gemeente 's-Hertogenbosch (sessie 1 en 2) & Gemeenschapshuis Orthen Nico Schuurmanshuis (sessie 3)
Kopie:	Click to enter "CopyTo"
Ons kenmerk:	BK3445-HAS-XX-XX-MI-X-0001
Classificatie:	Alleen voor intern gebruik
Bijlagen:	Bijlage 1: overzichten gestelde eisen, aandachtspunten en wensen Bijlage 2: samenvatting groepsgesprek bewoners onderwerpen buitenscope van het BLVC-kader

Onderwerp: Notulen stakeholdersessies; ophalen input BLVC-Kader

Nummer	Details
1	Inleiding Voor de herinrichting van de Zandzuigerstraat wordt er een BLVC-kader opgesteld voor de uitvoeringsfase. In het BLVC-kader staan de eisen en wensen die worden gesteld om – waar kan – tijdens de uitvoering rekening te houden met omgeving. Daarom zijn er drie stakeholdersessies georganiseerd om zorgen, wensen maar ook ideeën op te halen: met het publieke domein, bezoekerslocaties en inwoners. Tijdens deze sessies zijn de aanwezige stakeholders geïnformeerd over het doel van het traject, de stand van zaken van de herinrichting van het knooppunt Zandzuigerstraat en de rol van het BLVC-kader hierin. Ook is toegelicht hoe het BLVC-kader is opgebouwd: een omgevingsscan, een inventarisatie van eisen en zorgen, de afweging van (conflicterende) belangen en het vastleggen van procesafspraken. Vervolgens zijn de stakeholders actief bevraagd op hun belangen, zorgen en wensen voor het gebied, specifiek gericht op de vier thema's van het BLVC-kader: bereikbaarheid, leefbaarheid, veiligheid en communicatie. De opgehaalde input vormt een belangrijke basis voor de verdere uitwerking van het BLVC-kader. Er is aangegeven dat zorgen, wensen en ideeën zorgvuldig worden afgewogen. In de verwerkingsslag door Haskoning in samenwerking met de gemeente 's-Hertogenbosch worden vervolgens keuzes gemaakt m.b.t. welke eisen en uitgangspunten er gesteld worden voor de uitvoering. Uit eindelijk zal de uitvoerende partij het uiteindelijke plan maken om invulling te geven aan deze eisen en uitgangspunten.
2	Doel van de sessies • Ophalen van wensen, zorgen en eisen voor de uitvoeringsfase van knooppunt Orthen-Zandzuigerstraat. • Input verzamelen voor het BLVC-kader (Bereikbaarheid, Leefbaarheid, Veiligheid, Communicatie)

	• Focus ligt nadrukkelijk op de situatie tijdens de uitvoering (niet het ontwerp) • Input wordt meegenomen in het BLVC-kader en later afgewogen op haalbaarheid
3	Projectcontext Herinrichting knooppunt Zandzuigerstraat • Status: (voorlopig) definitief ontwerp, verdere uitwerking volgt • Verwachte start uitvoering: Q2 2028 • BLVC-kader wordt onderdeel van de aanbesteding van de aannemer die de werkzaamheden gaat uitvoeren. (selectie van aannemende partij o.a. op basis van BLVC-plan) • Parallele projecten in de omgeving (o.a. Magistratenlaan, woningbouw ontwikkeling Van Herpense Weide, werkzaamheden ProRail (TROC), Lage Diezebrug, Vogelstraat)

4	Verkenning van de zorgen en wensen per stakeholdersessie: <i>Sessie 1: Publieke domein:</i> De sessie verliep prettig en constructief, waarbij alle aanwezigen de ruimte kregen om hun inbreng te delen (schriftelijk en gesproken toelichting). Er zijn door stakeholders zowel harde eisen gesteld als aandachtspunten en aanvullende wensen (“het zou mooi zijn als”) ingebracht. Dit heeft geleid tot een breed en waardevol beeld van de zorgen en wensen van de verschillende belanghebbenden. De belangrijkste opgehaalde punten liggen op het borgen van de bereikbaarheid van de stadsdelen Noord-Zuid (o.a. hulpdiensten, OV, fiets), voorzien in goede, betrouwbare en veilige omleidingen voor OV en fiets, het beperken van hinder voor de omgeving en het beschermen van groen en ecologische waarden (en uitdragen van de goede interventies die in dit project zijn opgenomen). Voor Noord- en Hulpdiensten is hierbij aangegeven dat deze werkzaamheden in relatie tot andere projecten én de afronding en werking van de nieuwe calamiteiten route worden bekeken. Daarnaast is nadrukkelijk aandacht gevraagd voor veilige en logische tijdelijke routes, met name voor fietsers, voetgangers en kwetsbare doelgroepen. Er werd hierbij ook aandacht gevraagd voor gehandicapten parkeerplaatsen. Ook het belang van tijdige en doelgroepgerichte communicatie en goede toegankelijkheid kwam duidelijk naar voren. Een overzicht van de gestelde eisen, aandachtspunten en wensen zijn bijgevoegd in bijlage 1). De input vormt een goede basis voor de verdere uitwerking van het BLVC-kader. Een aandachtspunt is dat de Afvalstoffendienst en de Politie niet aanwezig waren bij deze sessie, waardoor hun specifieke input op dit moment ontbreekt. Stichting Boom en Bos heeft schriftelijke input geleverd. <i>Sessie 2: Ondernemers & Bezoekersbestemmingen:</i> De sessie verliep in een open en betrokken sfeer, waarbij aanwezigen (vertegenwoordigers van de Brabanthallen en AH) actief hun input hebben gedeeld. Vertegenwoordigers van de Brabanthallen en de Albert Heijn waren niet eerder betrokken bij het project van de herinrichting van het knooppunt, de aanleiding is kort toegelicht. De ligging van de bezoekersbestemming is dusdanig op afstand dat de nieuwe inrichting van het Knooppunt geen directe impact heeft op hun bedrijfsvoering. De uitvoeringsperiode voor de herinrichting
---	--

van het knooppunt heeft wel impact op de bedrijfsvoering. Dit is de reden dat ondernemers en bezoekersbestemmingen verder weg nu ook betrokken zijn. De belangrijkste input richt zich op het borgen van de bereikbaarheid met extra aandacht voor piekmomenten zoals evenementen. Daarnaast werd ook gesproken over gebruik van de parkeerplaats bij de winkels aan de Gruttostraat door bezoekers aan de stad. Het is onbekend of de tijdelijke werkzaamheden hier een (positief) effect op hebben. Daarnaast bleek het belang van duidelijke en tijdige informatie over werkzaamheden en omleidingen voor het laden en lossen van winkelvoorraad, en het hebben van korte lijnen met één vast aanspreekpunt (liefst telefonisch). Een overzicht van de gestelde eisen, aandachtspunten en wensen zijn bijgevoegd in bijlage 1).

Tijdens deze sessie waren niet alle stakeholders aanwezig. Gamma, de Moskee, de grote bedrijven (RIVU, zoals Heineken en My Jewellery), Tandarts Orthensepoort, Argos tankstation en de Verkadefabriek waren uitgenodigd maar niet aanwezig. Deze partijen worden via het verslag uitgenodigd om alsnog hun wensen en eisen aan te leveren. De eigenaar en huurders van het RAAK-complex waren ook niet aanwezig, hiervan is schriftelijke input ontvangen (Gruttostraat),

Sessie 3: Inwoners

Ondanks de hoge temperatuur en verschillende verwachtingen over de insteek van de avond, verliep de sessie in een betrokken en open sfeer.

Er zijn tijdens de bijeenkomst kritische opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over het participatieproces, zoals de communicatie rondom uitnodigingen, het doel van de avond en de behoefte aan aanvullende momenten om op het ontwerp te begrijpen en hierop te reageren. De gemeente begrijpt het verzoek om nadere toelichting op het ontwerp en heeft toegezegd dat er tussen de zomer- en herfstvakantie een inloopbijeenkomst plaatsvindt waar nadere toelichting wordt gegeven.

Tijdens de bijeenkomst zijn er veel concrete en bruikbare punten opgehaald voor het BLVC-kader. De meeste aandacht ging uit naar:

- de bereikbaarheid en verkeersveiligheid van Orthen, zeker wanneer er meerdere projecten tegelijkertijd plaats vinden;
- het beperken van hinder (met name geluid i.r.t. thuis-werktijden);
- het creëren van veilige en overzichtelijke situaties tijdens de uitvoering;
- en het zorgen voor duidelijke, tijdige communicatie richting bewoners.

	Met name het belang van begrijpelijke communicatie (voor de meeste aanwezigen een voorkeur via brieven), duidelijke omleidingsroutes en aandacht voor kwetsbare groepen zoals kinderen en voetgangers kwam sterk naar voren. Ook werd veel nadruk gelegd op het behouden van een goede doorstroming en het voorkomen van onveilige situaties op en rondom omleidingsroutes. Een overzicht van de gestelde eisen, aandachtspunten en wensen is bijgevoegd in bijlage 1). Ondanks de verschillende verwachtingen over de avond, heeft de sessie waardevolle input opgeleverd die goed toepasbaar is in de verdere uitwerking van het BLVC-kader. In bijlage 2 zijn de aandachtspunten beschreven die buiten de scope van het BLVC-kader vallen. Tijdens deze sessie waren niet alle stakeholders aanwezig. Sportcomplex Op Noord, Dr. Pierson College, Tandarts BovendEerd, Huisarts Rasi, Huisarts Fonkelzorg Den Bosch), BENU Apotheek De Rompertsebaan waren uitgenodigd maar niet aanwezig tijdens de bijeenkomst. Deze partijen worden via het verslag uitgenodigd om alsnog hun wensen en eisen aan te leveren.
--	--

Bijlage 1

Beschrijving	Thema	Stakeholder
Bereikbaarheid wijk Orthen borgen	Bereikbaarheid	Algemeen - sessie 1, 2, 3
Hinder tijdens uitvoering zo veel mogelijk beperken, Werkzaamheden zo kort mogelijk	Leefbaarheid	Algemeen - sessie 1, 2, 3
Communicatie "Sluis 0" aanpak toepassen (wekelijkse updates tijdens uitvoering)	Communicatie	Algemeen - sessie 1, 2, 3
Gebruik bestaande communicatiekanalen (zoals nieuwsbrieven en Whatsappgroepen, wijkmanager / buurtcomité) Niet alleen gemeentelijke website (bereik beperkt)	Communicatie	Algemeen - sessie 1, 2, 3
Tijdige communicatie voor start	Communicatie	Algemeen - sessie 1, 2, 3
Duidelijke info over planning en hinder	Communicatie	Algemeen - sessie 1, 2, 3

Dynamische communicatie (reistijd / duur) (“nog X maanden werk”, “nog X minuten omrijtijd”)	Communicatie	Algemeen - sessie 1, 2, 3
Maximale omrijtijd OV 5 minuten, conform concessie van provincie	Bereikbaarheid	Arriva
Goede en betrouwbare doorstroming bussen. De betrouwbaarheid van een bus is het belangrijkste. Dat betekent dat de reiziger zekerheid heeft dat de bus op geplande tijd bij de halte is, en niet 2 min. later. Dit is belangrijker dan een kortere omleiding.	Bereikbaarheid	Arriva
Rekening houden met toekomstige HOV-status, wat betekent dat er een hoge frequentie is (en langere bussen worden gebruikt?) (2026)	Bereikbaarheid	Arriva
Aansluiting op reisplanners (actuele reistijden en omleidingen verwerken)	Bereikbaarheid	Arriva / stakeholders sessie 1 en 3
Er moet een Noord–zuidverbinding blijven voor Nood- en hulpdiensten.	Bereikbaarheid	Brandweer
Doorgang hulpdiensten min. 3 meter, Brandweer voertuigen zijn maatvoierend	Bereikbaarheid	Brandweer
Calamiteitentunnel voor PRIO1 altijd beschikbaar (dit is een standaard alternatief voor de hulpdiensten)	Bereikbaarheid	Brandweer
Tijdelijke voorzieningen (rijplaten, grasbeton etc.) zijn toegestaan	Bereikbaarheid	Brandweer
Rekening houden met extra verkeersdruk op omliggende wegen bij afsluitingen (o.a. Brabanthallen)	Bereikbaarheid	Brandweer
Oost–westroute mogelijk tijdelijk af te sluiten, voor korte periode	Bereikbaarheid	Brandweer
Korte en logische fietsomleidingen	Bereikbaarheid	Fietsersbond

Vroegtijdige en duidelijke bewegwijzering (geografisch), met positieve benadering (nudging)	Bereikbaarheid	Fietzersbond
Begraafplaats bereikbaar houden	Leefbaarheid	Fietzersbond
Veilige fietsroutes (niet langs werkmaterieel, Fietsroutes niet door mul zand ect.)	Veiligheid	Fietzersbond
Voorkomen onveilig gedrag door slechte omleidingen (Te lange of onlogische omleidingen → (doorsteken))	Veiligheid	Fietzersbond
Contact met fietsersbond betreft omleidingen koppelen met fiets-routeplanner	Communicatie	Fietzersbond
Overweging om nieuwe fietsroutes eerder aan te leggen om omleidingen te beperken	Bereikbaarheid	Fietzersbond
Bestaande bomen maximaal beschermen	Leefbaarheid	IVN
Tijdens de werkzaamheden alvast de juiste grondsoorten toepassen (zodat nieuw groen goed kan aanslaan)	Leefbaarheid	IVN
Ecologische verbindingen zijn ambitieus en uniek voor een project als deze → positief uitdragen	Leefbaarheid	IVN
Beheer en onderhoud ecologie borgen	Leefbaarheid	IVN
Toegankelijke tijdelijke OV-haltes	Bereikbaarheid	ONBEPERKT073
Volledige rolstoeltoegankelijkheid routes (verlaagde banden, egale ondergrond, geen losse kabels (afdekken met matten))	Bereikbaarheid	ONBEPERKT073
Taxi's en bestemmingsverkeer toegang houden	Bereikbaarheid	ONBEPERKT073
Rekening houden met voldoende en toegankelijke invalideparkeerplaatsen	Leefbaarheid	ONBEPERKT073
Inclusieve communicatie --> Verwijzen naar Onbeperkt073 voor tips (toegankelijk)	Communicatie	ONBEPERKT073

Voorstel: gezamenlijke schouw bij start realisatie (o.a. met slechtzienden)	Veiligheid	ONBEPERKT073
Planning afstemmen met andere projecten	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Prioriteit voor fiets, voetganger en rolstoelgebruikers	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Fietsers en voetgangers scheiden van gemotoriseerd verkeer	Veiligheid	Inwoners Orthen
Calamiteitenplan Orthen links bij afsluiting spoorovergang	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Communicatie over geluidsoverlast vooraf	Communicatie	Inwoners Orthen
Duidelijke omleidingsroutes met bebording	Communicatie	Inwoners Orthen
Sluipverkeer vanaf A2 ontmoedigen	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Verkeersdrukke vooraf meten bij omleidingen	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Overzichtelijke situaties tijdens werkzaamheden	Veiligheid	Inwoners Orthen
Werkzaamheden niet voor 7:00 starten	Leefbaarheid	Inwoners Orthen
Geluidsoverlast beperken tot daguren	Leefbaarheid	Inwoners Orthen
Volledige wegafsluitingen vermijden	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Doorstroming zoveel mogelijk behouden	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Bereikbaarheid Orthen links/rechts organiseren	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Tunnels van parallelwegen open houden	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Communicatie per fase/ bij versturende werkzaamheden via brieven huis-aan-huis	Communicatie	Inwoners Orthen
Bewoners informeren over planning en wijzigingen	Communicatie	Inwoners Orthen
Brede voetpaden langs werkzaamheden	Veiligheid	Inwoners Orthen
Meer groen toevoegen	Leefbaarheid	Inwoners Orthen
Aandacht voor fijnstof en uitstoot	Leefbaarheid	Inwoners Orthen

Aandacht voor schoolgaande kinderen	Veiligheid	Inwoners Orthen
Toezicht op naleving afspraken aannemer	Communicatie	Inwoners Orthen
Bewoners Salvatorstraat actief betrekken	Communicatie	Inwoners Orthen
Bijeenkomsten later op de avond plannen	Communicatie	Inwoners Orthen
Bereikbaarheid voor alle modaliteiten garanderen	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Bereikbaarheid winkels Nettorama borgen	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Duidelijkheid vooraf over planning en hinder	Communicatie	Inwoners Orthen
Communicatie in B1-niveau/ Communicatie passend bij verschillende doelgroepen in de wijk	Communicatie	Inwoners Orthen
Omleidingen voetgangers/fietsers niet langer dan auto, prioriteit aan voetgangers/ fietsverkeer t.o.v. autoverkeer. Bijv. Fietser op afgezette rijbaan.	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Doorstroming hulpdiensten waarborgen	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Openbaar vervoer bereikbaar houden	Bereikbaarheid	Inwoners Orthen
Verkeersveiligheid op omleidingsroutes borgen, in het bijzonder aandacht voor tweezijdig fietsverkeer	Veiligheid	Inwoners Orthen
Gerichte communicatie via buurtkanalen	Communicatie	Inwoners Orthen

Bijlage 2: Aandachtspunten Bewonersbijeenkomst buiten scope BLVC

Naast de inhoudelijke input voor het BLVC-kader gaven bewoners ook een aantal aandachtspunten mee ten aanzien van het project in algemene zin. Deze vallen buiten de scope BLVC, maar worden zijn in deze bijlage opgenomen voor verslaglegging.

De aandachtspunten zijn:

- a) Onduidelijkheid over inhoud van de BLVC-kader bijeenkomst;
- b) De informatievoorziening/participatie van bewoners binnen het project in algemene zin;
- c) Toelichting betreft totstandkoming ontwerp.

Ad a. Onduidelijkheid over inhoud van de BLVC-kader bijeenkomst

De uitnodiging voor de bijeenkomst over het BLVC-kader bleek onvoldoende duidelijk. Bewoners gaven aan dat het doel en de verwachtingen van de avond niet voor iedereen helder waren. Het gros van de aanwezigen had een (inloop)bijeenkomst verwacht met een presentatie van het ontwerp en een toelichting over de ontwerpkeuzes. Bewoners spreken uit dat duidelijke en gerichte communicatie nodig is om iedereen te bereiken. Tevens adviseren ze om na te denken over het betrekken en bereiken van specifieke delen van Orthen, zoals de Sint Salvatorstraat en Orthen Links.

Vanwege bovenstaande verwachting was er verwarring over de opkomst. Slechts 10 aanwezigen, terwijl bij voorgaande inloopbijeenkomsten (over de woningbouw en herinrichting) de opkomst vele malen groter was. Er zijn zorgen over de manier waarop de uitnodigingen zijn verstuurd. Inwoners maken zich ook zorgen dat uitnodigingen veel mensen niet bereiken. Haskoning en gemeente hebben toegelicht dat de uitnodiging enkel was verspreid onder de klankbordgroepen en specifieke bestemmingen (niet aanwezig) in Orthen. Dit verklaarde het kleine gezelschap maar er ontstond ook verwarring want enkele aanwezigen zijn geen lid van een klankbordgroep. We concludeerden hieruit dat de uitnodiging een ander bereik heeft gehad dan verwacht, maar dat dit positief heeft uitgepakt gezien de aanwezigheid van diverse bewoners uit verschillende delen van de wijk.

Ad b. De informatievoorziening/participatie van bewoners binnen het project in algemene zin

De bewoners spraken uit behoefte te hebben aan extra informatiemomenten in het proces, zodat ze vaker worden meegenomen in de voortgang en uitleg krijgen over de gemaakte keuzes. Een aantal bewoners geeft ook aan graag inspraak te hebben in de ontwerpkeuzes. De gemeente begrijpt deze wensen en aandachtspunten. De laatste inloopbijeenkomst dateert van 17 maart 2025, daarna heeft er geen inloopsessie meer plaatsgevonden. Wel zijn er nieuwsbrieven verzonden en heeft er nog afstemming plaatsgevonden met klankbordgroep Overkoepeld Orthen. De gemeente zegt toe dat snel na de zomervakantie (en voor de herfstvakantie) een inloopbijeenkomst wordt georganiseerd waar uitleg over het ontwerp centraal staat.

Ad c. Toelichting betreft totstandkoming van het ontwerp

Een aantal bewoners geeft aan dat er niet geluisterd is naar de gegeven input. Ook wordt de timing van terinzagelegging van het voorgenomen verkeersbesluit niet gewaardeerd, aangezien uitleg over het ontwerp niet voldoende heeft plaatsgevonden. Tegelijkertijd wordt erkend dat er veel ideeën en wensen van bewoners wel zijn overgenomen in het ontwerp.

Het voorlopige ontwerp is momenteel klaar. De totstandkoming en verwerking van het doorlopen participatieproces is toegelicht in de raadsinformatiebrief. Deze raadsinformatiebrief is verspreid via de nieuwsbrief en richting de klankbordgroepen, echter is dit niet voor iedereen de meest toegankelijke wijze van informeren. Dit is een belangrijk aandachtspunt voor de gemeente.

Tot slot is door de gemeente en Haskoning toegelicht dat er altijd tegenstrijdige belangen zullen zijn en dat niet alle wensen van alle betrokken partijen in het ontwerp kunnen worden overgenomen.

Samenvattend zijn de meest belangrijke aandachtspunten zijn:

Communicatie en uitnodiging

- Duidelijk communiceren over doel en insteek van bijeenkomsten
- Onderscheid maken tussen informatieavond en participatiemoment
- Verbeteren van de wijze en timing van uitnodigingen
- De wijze van verspreiding van de uitnodigingen (voorkeur voor een brief)

Participatie en proces

- Behoeftte aan een terugkoppeling (wat is er met input gedaan?)
- Behoeftte fysieke bijeenkomst om feedback te geven op het ontwerp
- Participatiebijeenkomsten rondom "van Herpense weide" en "herinrichting Orthen-Zandzuigerstaat" mogelijk scheiden
- Actiever betrekken/uitnodigen van specifieke straten en buurten

Informatievoorziening en middelen

- Voorkeur voor communicatie via papieren brieven (bewoners hebben goede ervaringen met de wekelijkse updates van Enexis)
- Meer toelichting gewenst op gemaakte ontwerpkeuzes en voordelen daarvan
- Voorstel voor een aanvullende toelichtende bijeenkomst na de zomervakantie

Deze punten geven waardevolle input voor het vervolgproces. Ze dragen bij aan een beter afgestemde communicatie- en participatieaanpak richting de omgeving.